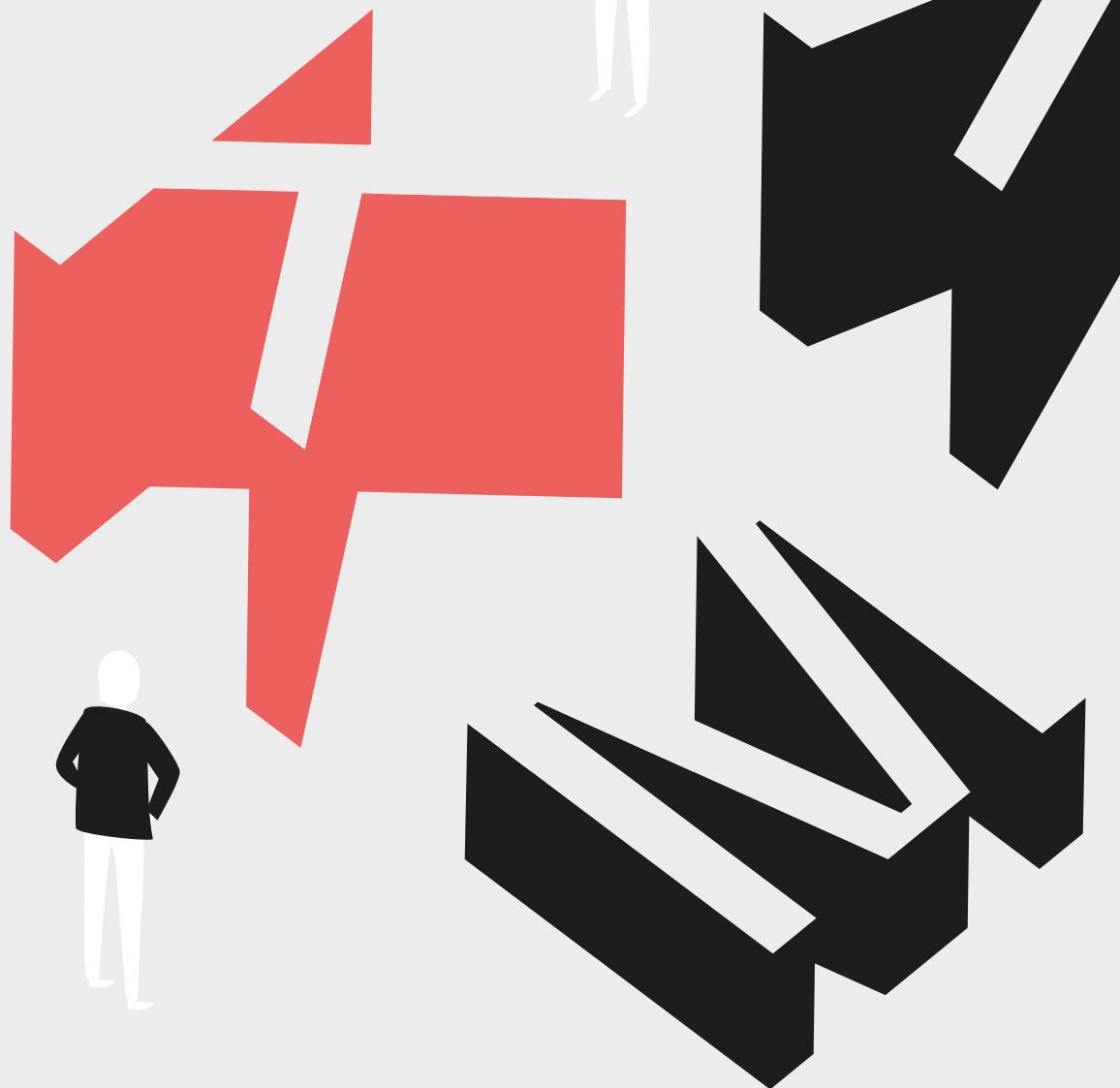

UMĚNÍ VE VEŘEJNÉM PROSTORU

MANUÁL TVORBY VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ

ÚVOD

2

UMĚNÍ VE VEŘEJNÉM PROSTORU

Umělecká díla obohacují veřejný prostor, přispívají k jeho rozmanitosti a činí jej atraktivnějším. Ať už se jedná o klasická díla, jako například sochy svatých, kříže, mozaiky, nebo novodobější práce vzniklé v průběhu minulého století, přispívají umělecká díla k prohloubení identity lidí s prostředím, ve kterém žijí. Často slouží jako orientační bod v prostoru. Díky své dostupnosti oslovují širokou veřejnost, zvyšují povědomí o současném umění, vzdělávají a nesou důležité společenské či kulturní poselství. Mají reprezentativní charakter, mohou reflektovat aktuální společenské problémy a témata. Zvyšují estetickou hodnotu a přitažlivost veřejných prostranství, čímž posilují jejich využívání obyvateli i zájem investorů.

Klíčem k dosažení kvalitních výsledků je zavedení transparentního a odborně vedeného procesu k péči, vzniku nových děl a popularizace.

Tento dokument stanovuje základní kritéria pro tvorbu, pořízování, správu a údržbu uměleckých děl ve veřejném prostoru. Nabízí metodickou podporu pro odbornou i laickou veřejnost při iniciaci, realizaci a rozhodovacích procesech.

Současně navrhuje nástroje, které může městská samospráva implementovat za účelem podpory veřejně dostupného umění a zvýšení kvality veřejných prostranství.

3

1

TYOLOGIE / JAK MŮŽE VYPADAT DÍLO VE VEŘEJNÉM PROSTORU

4

1. Díla trvalé povahy

Tato díla jsou určena pro dlouhodobé umístění a musí splňovat vysoké nároky na odolnost, estetickou hodnotu a kontextuální integritu.

Pro potřeby dokumentu rozlišujeme dle charakteru tyto typy:

- sochy, plastiky, instalace,
- malby, reliéfy, mozaiky,
- umělecky ztvárněné prvky architektury, městského designu, krajiny,
- multimediální instalace.

2. Dočasné umělecké intervence

Umělecká díla určená pro dočasné umístění mají nižší nároky na technické a povolovací aspekty, přesto však mohou pro město a jeho obyvatele znamenat významný přínos, zejména v méně přívětivých částech města či v problematických čtvrtích.

Do podkategorií dočasných uměleckých děl řadíme:

- festivaly umění, pouliční výstavy a přehlídky, kde umění vstupuje do veřejného prostoru, oživuje jej a mění kontext místa na omezenou dobu,
- výstavní plochy pod širým nebem, zde se jedná o pravidelné expozice s proměnlivým obsahem,
- site-specific instalace, intervence, např. venkovní instalace, které mohou doprovázet program galerií.

2

KVALITA / PROČ USILOVAT O KVALITNÍ UMĚNÍ

5

Umění ve veřejném prostoru přímo ovlivňuje estetickou hodnotu prostředí a kultivuje vkus veřejnosti. Kvalitní výsledek lze zajistit pouze prostřednictvím transparentních procesů založených na odborné analýze a plánování, které předchází umístění uměleckého díla.

Pro efektivní směřování investic do umění a stanovení prioritních témat je nezbytné vypracování strategické koncepce, která poskytne městu jasnou orientaci v oblasti rozvoje veřejného umění.

Nezbytným podkladem k jejímu vytvoření je zmapování současného stavu. Umění ve veřejném prostoru je nutné chápat jako sbírku umění, jejímž správcem je městský kurátor. (Více v kapitolách Aktéři, Procesy)

1. Kritéria umělecké kvality díla:

- kvalitní autor – dlouhodobá kvalita a integrita, zkušenost, citlivost,
- současný výraz díla (dílo bude promlouvat i k nastupující generaci),
- kvalita provedení díla – odolnost ve všech směrech (povětrnost, stabilita, vandalismus, řemeslná a materiálová kvalita, promyšlené technické řešení),
- ekonomická přiměřenost,
- dobré zadání.

2. Obsahová kvalita díla

Je třeba dbát na:

- vztah obsahu a formy – obsah díla, zpracování díla, kontextuální umístění v prostoru,
- etickou kvalitu,
- spolupráci s kurátorem.

3. Místo

Důležitým kritériem kvality je vztah díla k místu. Místo spoluvytváří charakter a kompozici celého veřejného prostranství.

K dílu nelze přistupovat jako k samostatnému prvku, který je vložen do prostoru bez dalších vazeb, v takovém případě se jedná o pouhé dekorování.

Dílo:

- nemá být vytrženo z kontextu (sociálního, historického),
- má respektovat orientaci vůči pohledovým osám, měřítku, následovat hierarchii prostoru a širší urbanistické vztahy,
- má respektovat provozní vazby (pěší, technické, dopravní),
- má být dobře přístupné, osvětlené, případně doplněné informačními prvky.

1. Komise pro umění

Nezávislý poradní orgán, který odborně zaštití rozhodovací procesy a poskytne městu odborný názor. Transparentní složení komise zajistí Odbor kultury a památkové péče ve shodě s odpovědným členem Rady města Zlína.

Složení komise:

- umělci, historici umění, kurátoři, teoretici, architekti, urbanisti, zástupci institucí (Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně, Aarchitektura, Kancelář architekta města Zlína) v nadpoloviční většině,
- zástupci města (Rada města Zlína, Komise kulturní a památkové péče, Odbor kultury a památkové péče).

Základní činnost komise:

- nezávislý odborný názor,
- garance celoměstské koncepce,
- odborná garance koncepční přípravy záměrů pořízení uměleckého díla,
- posuzování a vydávání doporučení.

Rozhodovací proces výběru díla:

- každý člen má jeden hlas, rozhoduje nadpoloviční většina hlasů. Komise následně předloží Radě města Zlína své doporučení.

2. Městský kurátor sbírky umění

K umění na veřejných prostranstvích by se mělo přistupovat jako ke sbírce. Pořizované nové dílo musí být se sbírkou v souladu a mít opodstatnění.

Kurátorskou koncepci by měl mít na starost městský kurátor sbírky umění.

Základní činnosti městského kurátora:

- příprava a aktualizace kurátorské koncepce sbírky umění,
- spolupráce s externisty na tvorbě celoměstské koncepce,
- konzultace, iniciace, propagace, edukace,

→ ve spolupráci s rozhodovacími orgány (viz výše) rozhodování o umístění nových uměleckých děl do veřejného prostoru s ohledem na charakter konkrétního uměleckého díla,

→ stanovení doby umístění dočasně umísťovaných uměleckých děl,

→ rozvaha nad odkupem dočasně umístěných uměleckých děl do vlastnictví města,

→ koordinace správy, evidence a údržby s příslušným útvarem města,

→ popularizace sbírky umění veřejnosti.

3. Odbor kultury a památkové péče

Útvar Magistrátu města Zlína, který vede evidenci, správu a údržbu uměleckých děl a drobné memoriální architektury ve veřejném prostoru města Zlína. Zajišťuje přípravu podkladů pro činnosti související se správou svěřeného fondu.

PROCESY / JAK TO MŮŽE FUNGOVAT

Pro vznik kvalitních děl ve veřejném prostoru je nutné respektovat níže navržené procesy, které doprovodí jejich realizaci a následnou existenci v prostoru. U všech procesů je nezbytná účast všech uvedených aktérů.

1. Evidence a dokumentace

Evidence uměleckých děl je základem koncepčního přístupu.

Je třeba zpracovat komplexní databázi uměleckých děl ve veřejném prostoru (stav, vhodnost umístění, estetický přínos).

Tato databáze nemá být pouze katalogem, ale je potřebné i její zobrazení v mapě. Ta bude volně dostupná k nahlížení veřejnosti a bude sloužit nejen iniciátorům akcí jako podklad, ale také jako popularizační nástroj pro marketingové a edukační účely. Součástí evidence je také fotografická dokumentace současného stavu společně se stručným popisem díla.

2. Příprava záměru

Představuje klíčovou fází procesu plánování uměleckého díla ve

veřejném prostoru. Jejím cílem je zajistit jasně definovaný rámec projektu, který bude respektovat jak umělecké, tak technické a organizační aspekty realizace.

Zahrnuje:

- koncept a jeho odůvodnění,
- předpokládané umístění,
- seznam aktérů,
- návrh způsobu pořízení díla,
- orientační propočet, předběžný harmonogram.

V případě umístění uměleckého díla na zelené plochy bude podmínkou přípravy záměru souhlas Odboru městské zeleně.

3. Příprava zakázky

Cílem je zajistit, aby zadání pro realizaci uměleckého díla bylo promyšlené, komplexní a respektovalo specifické požadavky daného prostoru i širší kontext. Kvalitně zpracované zadání slouží jako klíčový dokument, který ovlivňuje úspěch celého projektu, a jeho příprava vyžaduje interdisciplinární spolupráci.

Zahrnuje:

- stanovení nákladů a harmonogramu projektu,
- participace klíčových aktérů,
- shromáždění potřebných podkladů (zaměření, síť technické infrastruktury),
- specifikace limitů záměru.

4. Realizace díla – varianty a přínosy

Realizace uměleckého díla ve veřejném prostoru může probíhat různými formami, z nichž každá má specifické přednosti a omezení.

Architektonicko-výtvarná soutěž o návrh

Tato forma představuje standardní a transparentní způsob realizace především u významných městských investic.

Výhody:

- Podpora transparentního rozhodování.
- Pozitivní medializace přístupu města k veřejnému prostoru.

→ Možnost zapojení širokého spektra aktérů, včetně neobjevených lokálních talentů.

→ Přínos nových a překvapivých řešení od různorodých umělců a architektů.

Klíčové aspekty:

- Individuální zadání pro každou soutěž podle charakteru projektu.
- Důraz na kvalifikovanou porotu složenou z odborníků.
- Podpora různých typů výstupů, například soch, reliéfů či jiných forem.

Vyzvaná kombinovaná soutěž o návrh

Vhodná pro specifické zakázky, kde je žádoucí zajistit vysokou kvalitu návrhu zapojením zkušených autorů.

Výhody:

- Zaručená kvalita díky výběru osvědčených odborníků.
- Flexibilita a cílený přístup u projektů se zvláštními požadavky.

Týmová spolupráce výtvarníka a architekta

Intenzivní spolupráce mezi výtvarníkem a architektem umožňuje integrovat umělecké dílo přímo do architektonického projektu.

Výhody:

- Propojení uměleckého díla s celkovým konceptem stavby.
- Omezená transparentnost výběru, což může snížit důvěru veřejnosti.

Pořízení hotového díla pro konkrétní místo

Tento přístup je z hlediska města výjimečný a je určen pro rozšíření typologické rozmanitosti umění ve veřejném prostoru.

Proces:

- Koncepční příprava nákupu zahrnující výběr vhodného díla.
- Pořízení architektonické studie pro optimální zakomponování díla do prostoru.

Darování konkrétního díla městu

Darování díla je často považováno za vstřícný akt, ale může představovat rizika z hlediska kvality a vhodnosti.

Hodnota veřejného prostranství je mnohonásobně vyšší než hodnota darovaného díla. Město, které se nekriticky zbavuje veřejného místa ve prospěch subjektu, jenž dílo věnuje, se stává dárce svého nejcennějšího statku.

Výzvy:

- Absence transparentních mechanismů pro hodnocení kvality daru.
- Výběr lokace často probíhá dodatečně, což může vést k nízkému souladu díla s prostorem.

→ Riziko preferencí, které nejsou v souladu s dlouhodobými potřebami města.

Doporučení:

- Město by mělo odmítat dary, které neodpovídají kvalitativním kritériím a neprošly shodou odborné komise.

5. Údržba díla

Realizace uměleckých děl ve veřejném prostoru vyžaduje pečlivé zajištění jejich následné údržby. Její zanedbání může narušit nejen dílo, ale i důvěru veřejnosti v institucionální péči. Údržba je klíčovým prvkem, bez něž nelze smysluplně realizovat nová díla.

Je potřebné pravidelně informovat širokou veřejnost o aktuálních aktivitách, aby se vytvářela platforma pro otevřenou diskusi a výměnu názorů. Aktivní zapojení obyvatel a odborníků umožňuje nejen hlubší porozumění, ale i obohacení kulturního dialogu – může vést ke zlepšení komunitního života v daném místě.

Základem kontinuálního vzdělávání je existence kvalitních současných děl a dočasných intervencí, přehlídek a festivalů s doprovodným programem a podpora popularizační činnosti, která vysvětlí jednotlivá díla.

Zadavatel by měl usilovat o otevřený dialog, který zahrnuje jasnou interpretaci uměleckých záměrů a zapojení odborné veřejnosti, jež zaručí odborný pohled a kvalitní realizaci uměleckých projektů. Důležitá je současně spolupráce s relevantními kulturními institucemi, zástupci Kanceláře architekta města Zlína, příslušnými útvary Magistrátu města Zlína, či s Komisí místních částí a veřejností.

Prezentace, edukace a participace tvoří základ pro efektivní integraci umění do veřejného prostoru a pro jeho širší akceptaci veřejností.

Umění jako součást veřejného prostoru

Umění ve veřejném prostoru není pouze estetickým obohacením, ale i nástrojem pro kulturní, společenský a vzdělávací rozvoj. K dosažení kvalitních výsledků je nezbytné vytvořit systematický a transparentní proces, který zahrnuje pečlivou přípravu, odborné řízení a dlouhodobou údržbu děl.

Transparentnost, otevřenost pro diskusi a zapojení širší komunity do rozhodovacích procesů zajistí, že umělecká díla nejen obohatí prostor, ale také posílí vztah obyvatel k místu a podpoří dlouhodobou udržitelnost kulturních iniciativ.

Znění dokumentu je inspirováno Manuálem tvorby veřejného prostranství s názvem Umělecká díla na veřejných prostranstvích hlavního města Prahy, 2018, IPR.

2025

Zpracoval:
Kancelář architekta Města Zlína, p.o.

Ve spolupráci s:
Odbor kultury a památkové péče
Magistrátu města Zlína

